

SZERFOGYASZTÓI MAGATARTÁS FELTÉRKKÉPEZÉSE

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

-
- **Kutatások, felmérések megismerésének jelentősége:**
 - Szerfogyasztásban érintett célcsoport és korcsoport megismerése
 - szerfogyasztás okainak megismerése
 - Prevenációs és kezelési stratégia kidolgozásának alapját képezi

FELHASZNÁL KUTATÁSOK:

- 1. Kothencz János és munkatársai 2004-2009. közötti időszakban végezték az **ÁGOTA®- kutatást**, 1732 fő gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermek, fiatal körében. A kutatásban kitűzött cél volt a magyar állami gondoskodásban élők élethelyzetének minél alaposabb megismerése, illetve az eredmények széleskörű megismertetése. A számos témavizsgálat között szerepelt az érintett célcsoport életeseményeinek, kapcsolati hálójának, jövőképeinek, egészségi állapotának, káros szerfogyasztói magatartásának vizsgálatai is
- 2. 2018-ban EFOP 1.8.9 pályázati program keretén belül **„Drog, alkohol, dohányzás”** címmel országos szintű kérdőíves kutatásból készült összefoglaló jelentés. Összesen 629 lakásothonban, gyermekotthonban és nevelőszülőknél élő fiatallal töltötték ki a kérdőívet a szerfogyasztó magatartást vizsgálatához.

- 3. 2014-ben az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben készült nemzetközi kutatás az **„Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása”** témakörben, melyből Németh Ágnes és Költő András készítette el a nemzeti jelentést. 4740 tanulót vontak be a vizsgálatba.
- 4. Nemzeti Drogmegelőzési Iroda és a Magyar Mentálhigiénés Szövetség együttműködve végezte el 2012-2013 között az **„Iskolai Egészségfejlesztési és Univerzális Drogmegelőzés”** (IEUD) nevű kutatást, mely 1., 3., 5., 7., 9., és 11 osztályos magyar iskolások egészségmagatartására, illetve a drogfogyasztás használatára irányulva. E vizsgálatban 6154 gyermeket, fiatalt kérdeztek meg.

I. Prevencióba bevonandó fiatalok életkori sajátosságai

I.1. Iskoláskor (6-11 év)

- Erikson szerint teljesítményhez való viszony határozza meg a pszichoszociális fejlődést
- pozitív megerősítést kap teljesítménye által, sikeresnek éli meg az iskolai tanulást
- nem sikerül megfelelnie a környezete elvárásainak, kisebbségi érzés lesz úrrá
- az iskola falain kívül is tapasztalhat meg sikereket (pl. foci, tánc, stb.), mely hozzájárul a megfelelő énkép alakulásához.

I.2. Serdülőkor (12-20 év)

- Már nem gyermek, de még nem felnőtt
- Erikson szerint ebben az életszakaszban történik az identitás, az énazonosság keresése és kialakítása
- serdülő próbálja megtalálni önmagát, ki is valójában, keresi helyét a társadalomban
- A jelenleg érintett serdülő korosztály a Z generáció tagjai, akik a mindennapjaikat már a virtuális közösségekben élik
- A szülők példáját követik (szerfogyasztás, dohányzás, stresszkezelés)

II. Családjukból kiemelt kiskamaszok és serdülők sajátosságai

II. 1. SZAKELLÁTÁSBA KERÜLÉS KRÍZISE

- a gyermeket elszakítják a megszokott környezetéből, a szeretett személyektől, saját, biztonságot adó tárgyaitól.
- hirtelen bekövetkező **krízis számára**
- Átmeneti vagy tartós zavarokhoz vezethet
 - előfordulhat dühkitörés, agresszív viselkedés, alvászavar, étvágytalanság, önvád, pszichoszomatikus zavarok, szerfogyasztás felé fordulás formájában

II. 2. CÉLCSOPORT JELLEMZŐI

- **Iskoláskor:**
 - gyermekek nagy része küzd tanulási nehézségekkel, melyek fokozzák a beilleszkedési problémákat, az új környezethez való alkalmazkodást
 - kisebbségi érzést fokozza a családból való kiemelés ténye
- **Serdülők:**
 - küzd az életkori nehézségekkel, melyhez társul a megfelelő szülői minta hiánya
 - olyan személyekkel fog azonosulni, ahol megáéni a felkínált szerepeket
 - Fontos a támogató közösség, aki segít átvészelni a fiatal számára a bekerülés utáni traumatikus időszakot,
 - Ha ez hiányzik, várhatóan beilleszkedési nehézségek, elszeparálódás, deviáns viselkedést folytató csoportokhoz való „csapódást” alakulhat ki.

- **Deviancia:**
- olyan magatartás, mely által az egyén megszegi a közösség vagy társadalom nagy része által elfogadott normákat
- Formái:
 - Bűncselekmények elkövetése, bűnözés
 - alkoholizmus,
 - öngyilkosság
 - mentális betegségek.
- devianciák megjelenésének hátterében:
 - a nem megfelelő családi nevelés,
 - a sivár gyermekkor,
 - a szeretetmegvonás, illetve az abból fakadó frusztráció,
 - az agresszivitás helytelen kezelése áll.

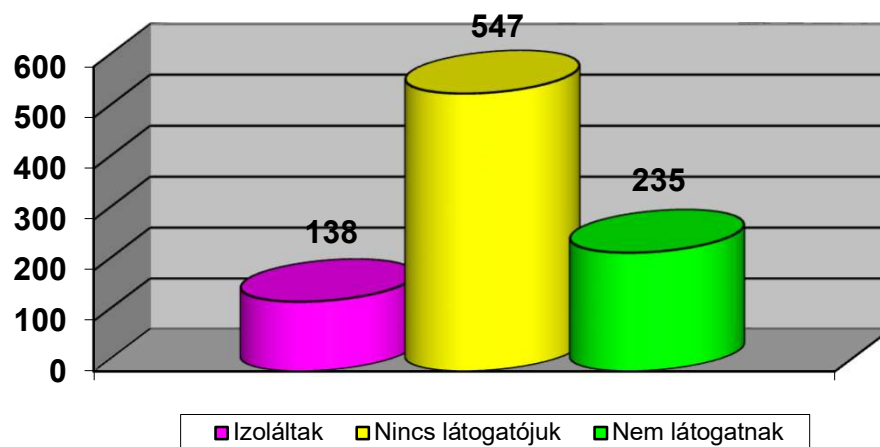
- A deviancia a sikertelen szocializáció eredményének is betudható
- Ennek következtében:
 - a gyermek olyan csoportokhoz fog kötődni, melynek normarendszere nincs összhangba a szélesebb társadalomével
 - az egyéni érzelmi vagy racionális megfontolások alapján elutasítja az adott közösség morális értékrendjét
 - nincs mérvadó, normákat követő minta, melyet beépíthetne a saját személyiségébe.

III. Interperszonális kapcsolatok

- 3 fő kapcsolatrendszerrel rendelkeznek serdülőkorban:
 - Kortársak
 - Egyre fontosabbá válik a társak között elfoglalt helyük
 - próbálják kialakítani a függetlenségüket
 - A társaktól kapott visszajelzés nagyban alakítja énképét
 - vérszerinti család
 - A családjukból kiemelt gyermekek életútjának feldolgozásban, elfogadásában igen fontos szerepe van
 - Mivel a serdülő önmagával szembeni elvárásai is sok esetben tisztázatlanok, nem tudja pontosan megfogalmazni, hogy mit vár a szüleitől (Vannak, akik szégyellik a származási helyüket, akik dühösek a szüleikre, de vannak, akik visszavágynak az otthonukba, akik szeretettel gondolnak a vérszerinti családjukra)
 - környezetében lévő felnőttek (tanár, nevelő, nevelőszülő, stb)
 - a szülő-gyermek közötti kapcsolat lazul
 - Nő a szülő, nevelő-gyermek közötti konfliktusok száma

- Az ÁGOTA® kutatás alapján a gyerekek 8 százaléka (138 gyerek) szinte teljesen elszigeteltnek nevezhető: nem látogatják őket, s ők sem látogatnak senkit. A vizsgált célcsoport gyermekeinek csaknem egyharmadának nincs látogatója az otthonban, 13,7 százaléka pedig senkit sem látogat az otthonon kívül.

IV. Serdülők egészségmagatartása

-
- Az egészség eléréséhez mind a testi, mind a lelki állapot kielégítő meglétére van szükség.
 - A vizsgálatban megkérdezettek a szubjektív és pillanatnyi helyzetük alapján véleményezték ezt

- Az oktatási intézményekben végzett egészségügyi szűrések:
 - az iskolások egészségi állapota folyamatosan romlik,
 - ezzel egyidejűleg pedig megnövekszik az őket érintő betegségek száma
 - Az életkor előrehaladtával nő az asztmások és az allergiás náthában szenvedők száma
 - A mozgásszegény életmódnak köszönhetően: tartási rendellenességek, illetve az elhízás

1. „ISKOLAI EGÉSZSÉGFEJLESZTÉSI ÉS UNIVERZÁLIS DROGMEGELŐZÉS”

- Az egészségi állapotukra vonatkozó kérdésre adott válaszok alapján a kiskamaszok (5. osztályos tanulók) értékelik legjobbra, míg a 9. osztályosok a legrosszabbra az egészségüket
- Testükkel való megelégedettség: 3. osztályos tanulók több mint fele elégedett volt saját adottságaival, a kamaszkorba lépéskor ez az elégedettség lecsökkent

Az eredmény arra utal, hogy az élekor előrehaladtával az elégedett, önmagukat elfogadó gyermekekből magukkal szemben kritikusan fellépő, elégedetlen kamaszokká válnak.

2. ÁGOTA®- KUTATÁS

- Az egészségi állapotuk tekintetében a családból kiemelt fiatalok 34,4 %-a egészségesnek vallja magát,.
- A fizikai jóllét mellett fontos tényező a fiatalok mentális állapota is
 - A megkérdezett fiatalok 49%-ának gyakran, vagy nagyon gyakran van rossz hangulata. Azt jelenti, hogy a depresszív hangulat már egészen fiatalon megjelenik az életükben.

- **Gondoltál-e már arra valaha is, hogy nincs értelme az életednek?**

- nem: 877 fő- 50,8%

- Igen: 851 fő- 49,2 %

- A fiatalok közel fele válaszolt igennel arra a kérdésre, hogy értelmetlennek látja-e életét.

- **Próbáltál-e már véget vetni az életednek?**

- nem: 1431 fő- 82,9%

- Igen: 295 fő- 17,1 %

3. „ISKOLÁSKORÚ GYERMEKEK EGÉSZSÉGMAGATARTÁSA”

- Az általuk vizsgált 4740 tanuló közül 1197-nek (25,3%) jutott már eszébe az öngyilkosság gondolata, és 157 fő (3,3%) pedig úgy nyilatkozott, hogy megölné magát.

A 2 kutatást összehasonlítva elmondható, hogy a családból kiemelt fiatalok körében hatszor magasabb az aránya azoknak, akiket foglalkoztat az öngyilkosság gondolata.

Azon fiatalok, akik nem konkrétan öngyilkossági kísérletekkel próbálnak véget vetni az „értelmetlen életüknek”, indirekt módon folytatnak önkárosító életmódot. Ennek legjobb eszköze pedig a szerfogyasztás.

V. Szerfogyasztás kor és célcsoport specifikus megközelítésből

V.1. DOHÁNYZÁS

- a legtöbb közoktatási intézményben, otthonban, családban tiltják a dohányzást, a fiatalok számára még vonzóbb e tevékenység, mely egyben közösséget is formál a tiltottság megszegésében.
- 4 csoportra oszthatóak azon tényezők, melyek meghatározó jelentőségűek a függőség kialakulásában
 1. *Környezeti tényezők*: családtagok, kortársak dohányzása; a szűk környezet attitűdje a dohányzással kapcsolatban, dohánytermékek hozzáférhetősége
 2. *Szociodemográfiai tényezők*: életkor, nem, családszerkezet, lakóhely, zsebpénz/jövedelem.
 3. *Magatartási tényezők*: iskolai környezet, tanulmányi eredmény; kockázati magatartás; életmód.
 4. *Egyéni tényezők*: stressz, megküzdési stratégiák, depresszió, önértékelés, dohányzással kapcsolatos attitűd, az egyéni egészség fontossága.

1. ÁGOTA[®]- KUTATÁS

- **ÁGOTA[®]- kutatás** a megkérdezett 9-14 év között gyermekek 31,1%-a próbálta már ki a dohányzást, ebből 15,8%-uk pedig rendszeres fogyasztó is.
- A családjukból kiemelt fiatalok függőségének erősségére utal, hogy 2004-2005 évben a cigarettára, alkoholra fordított összeg volt a 3. helyen, amire a legtöbbet költöttek (1701 Ft).

– „**Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása**”

- A 9. osztályba lépő fiúk 45,2 %-a, a lányok 46,4 %-a vallotta, hogy túl van az első szál cigarettáján. Ez az arány a 11. osztályosok körében 60 %-hoz közelít.
- A rendszeres dohányzás 5. osztályosok körében 2,2 %. 9. osztályban 20,2 %-ra emelkedik a hetente legalább egyszer dohányzók köre, míg 11. osztályban is csupán 31% vallotta, hogy rendszeresen cigarettázik.

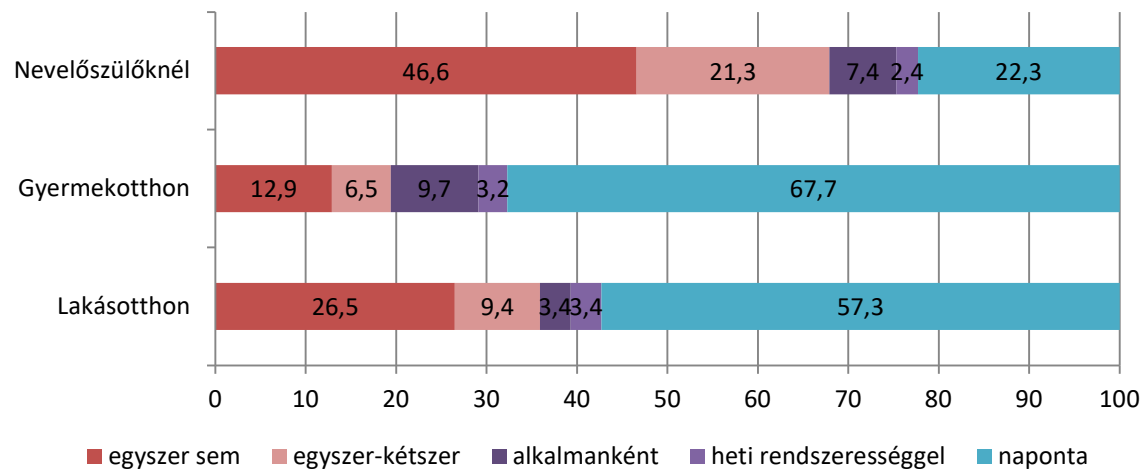
– „**Iskolai Egészségfejlesztési és Univerzális Drogmegelőzés**”

- „**Jelenleg dohányzol-e?**” kérdésre az 5. Osztályos gyermek 99%-a, 7. Osztályban pedig 93%-a vallotta, hogy nem dohányzik. Ez az arány a 9. Osztályosok körében 64%-ra csökkent. A mindennap dohányzók aránya pedig 2%-ról 24 %-ra nőtt.

EFOP 1.8.9. „DROG, ALKOHOL, DOHÁNYZÁS”

A dohányzásban a legnagyobb érintettsége a gyermekotthonban élőknek van, őket követi a lakásotthonban élő fiatalok. A leginkább védett csoport a nevelőszülőknél lévők

Jelenleg hol laksz? * Dohányoztál már?

EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE

- hogy a középiskola elkezdése, a kamaszkorba lépéssel egy időben megnő a cigaretta kipróbálásának, illetve a rendszeres dohányzás kialakulásának az aránya.
- A családból kiemelt fiatalok a dohányzást korábbi életkorban kezdik kortársaikhoz képest.
- A család szerepe mind védőfaktor, mind pedig kontrollként van jelen a fiatalok életében, mely láthatólag csökkenti a dohányzás mértékét.

V. 2. ALKOHOL

- Az alkoholfogyasztás a fizikai és pszichés függés mellett a szociális-társadalmi környezetben is igen nagy problémákat okoz
- az alkoholfüggőség kialakulásában jelentősége van a genetikának is, így a szülők alkohol-, esetleg drogfogyasztása jelentősen növeli gyermekük szerhasználatának valószínűségét.

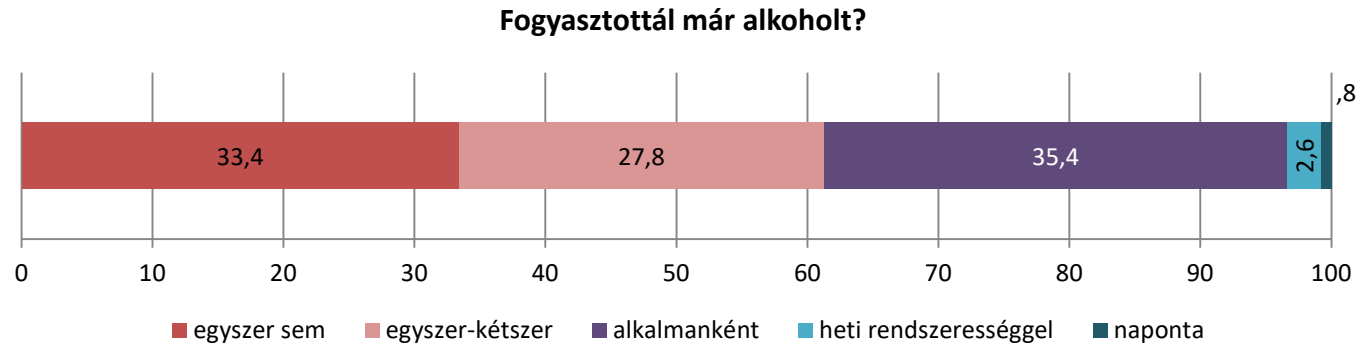
ÁGOTA[®]- KUTATÁS

- A kutatásban megkérdezett gyermekek közül közel **250-en** említették bekerülési okként egyik vagy mindkét szülő alkohol függőségét, italozós életvitelét.
- **sokkal több** azon szülők száma, akik rendszeres alkoholfogyasztók, alkoholbetegek voltak, melynek hatására kialakult a gyermekek kiemelését közvetlenül érintő probléma (szegénység, bántalmazás, elhanyagolás, stb.)
- **„Kipróbáltad-e valaha is az alkoholt, illetve szoktál-e alkoholt inni?”**

Igen magas azon kamaszok száma 15 éves kor felett, akik havonta több alkalommal fogyasztanak alkoholt.

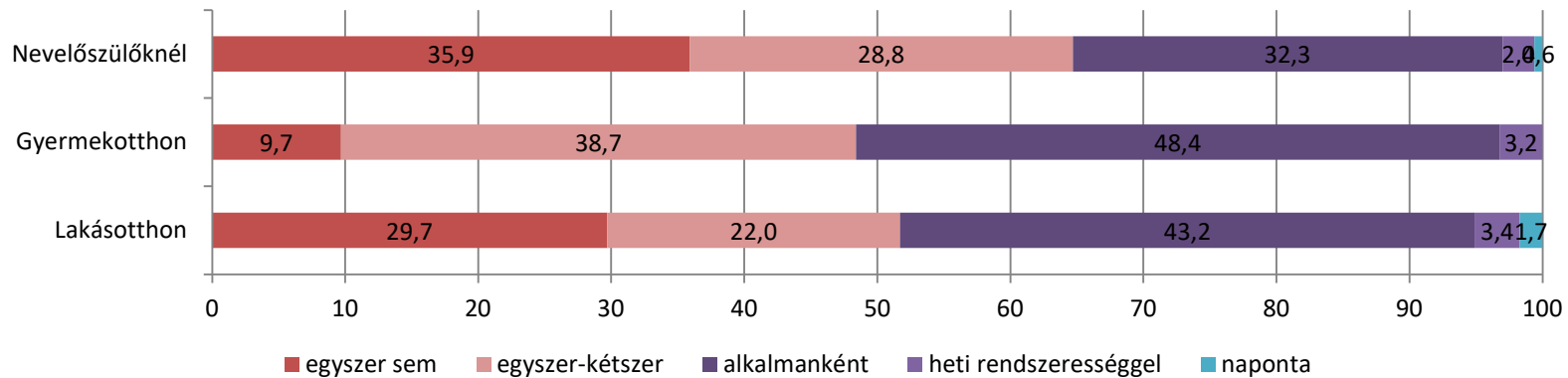
- Az alkoholfogyasztó fiatalok körében a legnépszerűbbek a tömény italok (32,4%), ezt követi a sör (31,4%), majd a bor (21,2%), de a likőrök és vermutok is népszerűek (14,9%).
- A gyorsabb hatás elérése érdekében valamilyen gyógyszer és alkohol keverékét a vizsgált fiatalok 6,2%-a használja. Ők többször is kipróbálták ezt a módszert. Csaknem 10 %-uk pedig legalább egyszer, de 83,4%-uk távol tartja magát az ilyen cselekedetektől.

EFOP 1.8.9. „DROG, ALKOHOL, DOHÁNYZÁS”

- A válaszadók 3,4 %-a vallotta, hogy rendszeresen fogyaszt alkoholt (havonta, illetve havonta többször).

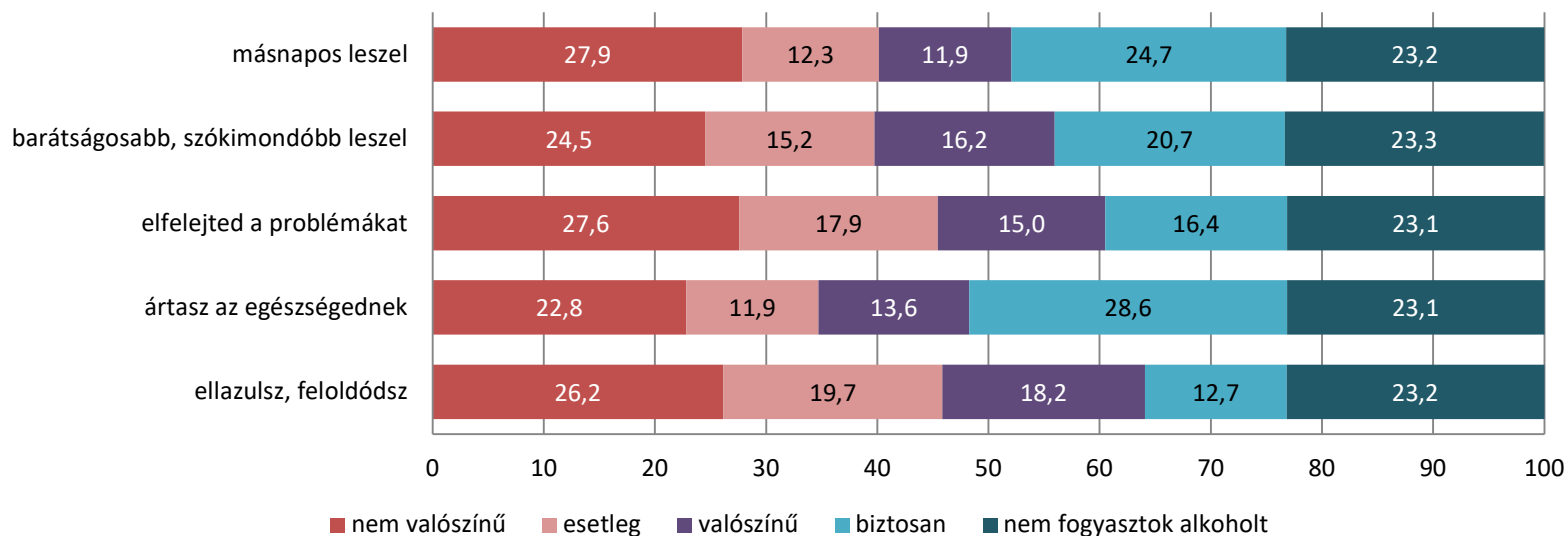
Jelenleg hol laksz? * Fogyasztottál már alkoholt?

Az alkoholfogyasztás aránya a szakellátásban élő gyermekek, fiatalok körében is eltérő, mely függ az elhelyezésük helyétől is. A fenti ábra alapján elmondható, hogy a nevelőszülőknél élők érintettsége, illetve alkoholfogyasztási lehetőségei kisebbek, mint a gyermekotthonban, vagy lakásotthonban nevelkedő kortársaknak

- A várható következmények közül a legtöbben abban biztosak, hogy ártanak a saját egészségüknek az alkohollal. Tehát tisztában vannak a negatív hatásaival, mely a szervezetükre hat. Ennek ellenére fogyasztják, és nem is kis mértékben, mivel 36,6 %-uk szinte (valószínű) biztos abban, hogy másnapos lesz egy-egy italozás után.

Mennyire gondolod valószínűnek, hogy a következő dolgok megtörténnek, ha alkoholt iszol?

- **„Iskolai Egészségfejlesztési és Univerzális Drogmegelőzés ”**

- ivott-e már annyit a gyermek, illetve fiatal, amitől lerészegedett.

- A 9. osztályosok (14-15 évesek) 26%-a vallotta, hogy legalább már 4 alkalommal ivott olyan sokat, amitől részeg lett. Ebből az arányból pedig 15% volt, aki már több mint 10 alkalommal volt részeg. A 11. osztályososnál ez az arány magasabb, 43%-a részegedett le legalább 4 alkalommal élete során.

- **„Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása”**
alapján a vizsgált 5. osztályosok 3%, a 11. osztályosok pedig a 4%-a fogyaszt naponta valamilyen alkoholt.

- megkérdezett 9. osztályosok 2,5%-a már 11 évesen megtapasztalta a részegség érzését. Ez az arány 15 éves korukig erőteljesen emelkedik (37,9%).

EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE

- A szülők alkoholfogyasztása egyfajta mintaként jelenik meg a gyermekek életében.
- Azon családokban, ahol az egyik, vagy esetleg a mindkét szülő heti, vagy napi szinten fogyasztott alkoholt, részegedett le, jellemzően megjelennek az elhanyagoló, durva esetleg agresszív nevelési „módszerek”, állandó jellegű veszekedések, kiabálások.
- A ESPAD vizsgálatok szerint 2011-ben a 16 évesek körében 94%-uk ivott már valamilyen alkoholtartalmú italt. A több évnyi kutatásokat összehasonlítva megállapítható, hogy 1995-ről 2011-re majdnem kétszeresére – 7,9%-ról 14,8%-ra nőtt azoknak a 16 éves fiataloknak az aránya, akik havonta több mint 6 alkalommal fogyasztanak alkoholt (Elekes, 2012)

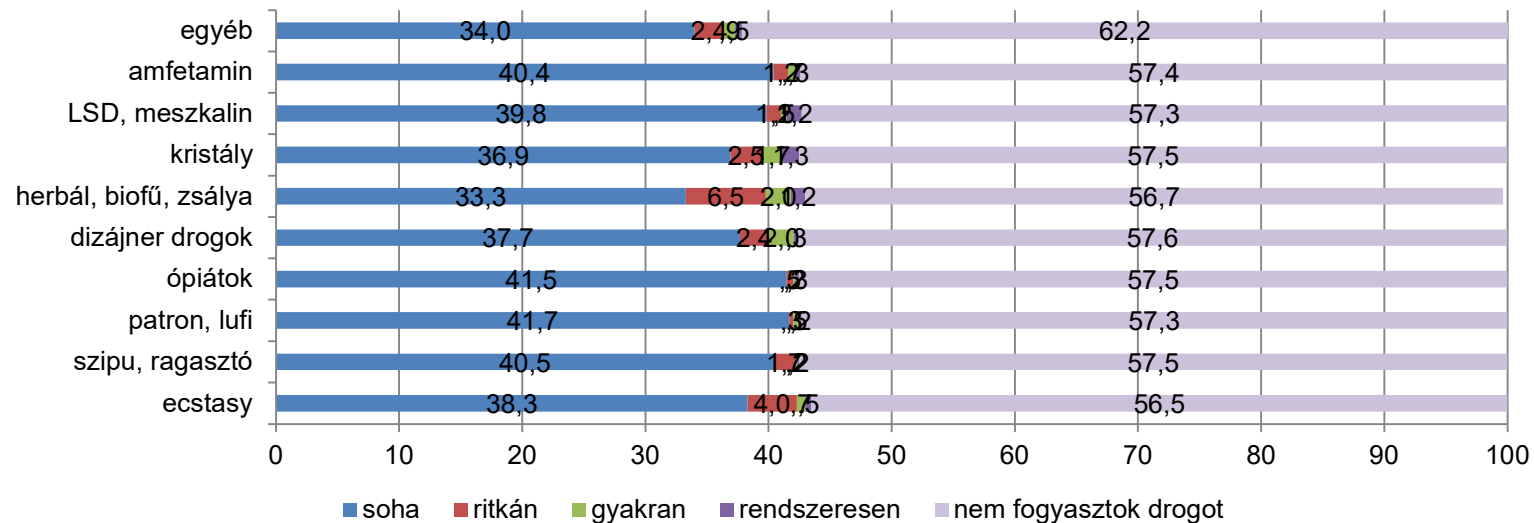
V. 3. KÁBÍTÓSZEREK

- ÁGOTA[®]- kutatás
- **„Kipróbáltad-e valaha is a kábítószer, illetve szoktál-e kábítószer használni?”**
A válaszadó fiatalok 76,8 %-a saját bevallása szerint sosem próbált semmilyen illegális szert. Összesen 5,5%-a volt azon fiataloknak az aránya, akik legalább havonta vagy még gyakrabban használnak valamilyen szert.

- EFOP 1.8.9. „Drog, alkohol, dohányzás”

- A herbál, biofű, zsálya kapcsán a válaszadók 6,5%-a jelezte, hogy ritkán használta, 2%-a hogy gyakran, 1,2%-a azt, hogy rendszeresen alkalmazta. Az extasy esetében 4 – 0,7 -0,5% ugyanezen gyakoriságnak az aránya. A dizájner drogok kategóriában a ritkán dizájnert használók 2,4%-nyian vannak, 2%-uk gyakran, 0,3%-uk rendszeresen használ dizájnert.

Előfordult veled, hogy az alábbi drogokat fogyasztottad?

- A kábítószer használatban leginkább a gyermekotthonban és a lakásotthonban lakók érintettek.
 - A dizájner drogok és a marihuána fogyasztás tekintetében a gyermekotthon lakó nagyobb arányban fogyasztják ezen szereket, mint a sorstársaik.
 - a kristály, illetve a herbál, biofű, zsálya kapcsán a lakásotthonban élő fiatalok vallották nagyobb arányban, hogy rendszeresen vagy gyakran fogyasztják ezen szereke valamelyikét.

- **„Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása”** nevű jelentés alapján a serdülők körében marihuána (18,7%) a legnépszerűbb szer a kábítószeresek közül. Ezt követi az alkohol és a gyógyszer kombinált fogyasztása (7,5%), a növényi eredetű drogok, illetve a dizájner drogok (4,5-4,5%-os arányban).

„ISKOLAI EGÉSZSÉGFEJLESZTÉSI ÉS UNIVERZÁLIS DROGMEGELŐZÉS” CÍMŰ KUTATÁS ALAPJÁN:

- a 7. osztályosok körében kezdődik a marihuána, az altatók, nyugtatók, az extasy, illetve a szipuzás kipróbálása, használása.
- A többi drog típussal való megismerkedés főként 9. osztályra tehető. A legtöbb kábítószer kipróbálási aránya alacsony számú (2-3%), viszont a fű fogyasztása a 11. osztályra a megkérdezettek 15%-át érinti 2012-2013-ban.
- a 9. osztályosok érintettsége a káros szerek tekintetében sokkal magasabb, mint a vizsgált hasonló korúaké.
- A család összetartó erejéről a szert nem fogyasztók 84%-a nyilatkozott pozitívan, a kábítószer kipróbálók esetében 57%-uk vallotta összetartónak a családját
- A kábítószer kipróbálók 72%-a, a jelenleg dohányzóknak 73%-a, míg a szert nem fogyasztók 92 %-a érzi jól magát családjá körében.

V. 4. ALTERNATÍVÁK A SZERMENTES ÉLETVITEL ELÉRÉSÉHEZ

- ÁGOTA®- kutatásban a legfőbb célokat tűzték ki:
- saját lakáshoz jutás
- tanulás, szakmaszerzés
- családalapítás
- egy jó párkapcsolat
- önálló életvitel megteremtése
- Ezen célok elérésére leginkább önmagukra, illetve a családjukra számíthatnak.
- Azonban a célok megvalósításában látnak akadályozó tényezőket, melyek lerombolhatják a jövőképüket:
 - munkanélküliséget (18,5%),
 - a család hiányát (13,7%),
 - a bűnözést (12,1%),
 - a kábítószer-fogyasztást (10,1%).

- **A Fiatalok szerhasználata** című kiadványban (2014) szintén bemutatásra kerül a szabadidő eltöltése a szerfogyasztás kapcsán:
 - Az internetezéssel töltött idő több mint 2,5 óra a káros szert kipróbálók és használók körében, míg a káros szerektől távolmaradók esetében ez csupán 1,89 óra.
 - Az sporttal, olvasással és tanulással töltött idő viszont az utóbb említettek körében magasabb.

VI. Konklúzió

- rizikófaktor a függő szülő, a család hiánya, a rossz családi kapcsolatok, illetve a családot, gyermeket ért traumák
- A kutatások alapján a középiskolába, az új közösségbe való bekerülés magas rizikófaktor a kamaszok életében a szerkipróbálás területén.
- A családjukból kiemelt gyermekek életében nem csak az iskolaváltással kerül új közösségbe, hanem a kiemeléskor, illetve minden áthelyezéskor
 - közösséget fog keresni, amit komfortosnak ítél meg, kevésbé kell teljesítenie az elfogadásához.
 - Még akkor is, ha ez egy deviáns szerfogyasztó csoport

- a kamaszok egyre fiatalabb életkorban kezdik az önpusztító életmódot
- ha társak befolyása, a szer általi örömkeresés erősebb a saját értékrendszerénél, akkor gyakorivá válnak a bódult állapotok.
- Amennyiben rendelkezik megfelelő megoldási stratégiákkal, az alkohol, dohányzás kipróbálása, alkalmankénti fogyasztása kielégíti a kamaszkori kíváncsiságot, nem fog az erősebb függőséget okozó kábítószerrek felé fordulni.

- mind a családban, mind a szakellátásban nevelkedő gyermekek életében az igazi megelőző tevékenység a gyermeket nevelő felnőttek feladata.
 - segít kialakítani az egyéni megküzdési stratégiákat a saját példamutatásával,
 - segít leküzdeni azon negatív szocializációs mintákat, melyeket a vérszerinti családjából, környezetéből hozott.
 - Ha a reményvesztett gyermeknek sikerül kialakítani a reális jövőképet, amiért küzdhet, akkor nem menekül a valóságot torzító szerekekhez.

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE